

ВІДГУК

**від офіційного опонента на дисертацію
Капітоненко Олександри Михайлівни
«Мода тоталітаризму та пост тоталітаризму
в європейській культурі: філософсько-антропологічний аналіз»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія,
філософія культури**

Запропонована тема наукового дослідження Капітоненко О.М. присвячена актуальній проблемі теоретичного поля сучасної філософії культури. Вона відіграє ключову роль в осмисленні таких важливих проблем сучасності як декомунізація культури в пострадянському просторі сьогодення, а також для гуманітарних дисциплін, чия методологія дотична до завдань філософії культури та філософської антропології: етики, естетики, психології, культурології, соціології, соціології культури та соціальної онтології та т.і.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що широке використання понятійного апарату концепцій тоталітаризму у багатьох сферах гуманітарного знання має швидше інтуїтивний характер. Еквівокативність даного концепту містить в собі значну перешкоду для досліджень в царині філософсько-антропологічних та культурологічних теорій, а, отже, виникає потреба його чіткої філософської експлікації.

Структура дисертаційної роботи визначена її метою та основними завданнями і складається з вступу, трьох розділів та дев'яти підрозділів, а також висновків. Вона є достатньо чіткою і логічною, що дозволяє автору послідовно провести основну ідею дослідження.

Дисертантка цілком справедливо зазначає, що «тоталітаризм створює таке суспільство, в якому державна ідеологія виконує роль не лише всезагального регулятиву, але й образного комунікаційно-технологічного простору» (дис. 57). Тобто тут йде мова про трансформацію порядку культурних практик. Швидка динаміка культури ХХ ст., зокрема художніх стилів та їх кореляції зі смаками окремих груп та індивідів, дозволяє можливість говорити про значення моди не лише в вестиментарному сенсі, а для мистецького поля взагалі. На відміну від часів, де окремий стиль панував цілу епоху, декілька поколінь. Авторка правомірно приходить до висновку, що «авангардні світобудівні інтенції нищили все навколо себе завдяки імперським амбіціям ідеологів політичної тотальності. Проте тут йдеться про вимір авангарду мистецького, який відразу ж був скоригований класикою» (дис. 90).

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити значний теоретичний потенціал дисертаційного дослідження О.М. Капітоненко, адже в дисертації висвітлена та продуктивно опрацьована ціла низка проблем, пов'язаних із залученням до філософської рефлексії нового поля гуманітарних досліджень – моди тоталітаризму як предмету філософсько-антропологічного дискурсу, експлікація культурних практик повсякденності та їх формотворчого потенціалу, тема співвідношення модернізації та традиції в контексті аналізу антропологічних моделей ХХ ст., проблема редукції етнокультури та аналіз альтерглобалізму в процесі стилізації під західний стиль культури.

Разом з цим, поряд із зазначеними досягненнями автора, все ж необхідно зазначити певні недоліки роботи:

По-перше, дисертантка зазначає тоталітаризм як концептуальні межі досліджуваного феномену. Проте, базовому поняттю надається лише одне визначення на с. 57. Культурна динаміка тоталітаризму та посттоталітаризму замінюється на позицію тоталітаризму радянського та пострадянського. Таке зміщення понять потребує додаткового теоретичного обґрунтування, адже філософське дослідження не може спиратися лише на загально культурні

очевидності, а потребує ретельного уточнення понять. Крім того, слід було би чітко зазначити, що тоталітаризм програв не лише тому, що отримав поразку в світових війнах або в політичних конфронтаціях, а й тому, що йому не вдалося сформувавши проголошену антропологічну модель. Проте, дисертантка відзначає роль моди в процесі розхитування зазначених ціннісних орієнтацій. Необхідно зазначити, що в роботі взагалі не визначається феномен посттоталітаризму: чи то є хронологічний феномен, чи підстава опору антропологічної моделі, що намагався створити тоталітаризм.

Здійснюється редукція поняття «тотальність», яке в філософських системах німецького ідеалізму, мала набагато більш широкий зміст. Для І. Канта тотальність відповідала «синтезу споглядань», а трансцендентальне поняття розуму розглядалось як підстава тотальності умов синтезу умовного взагалі. В подальшому цей термін працює в категоріальному апараті Й. Фіхте, Фр. Шеллінга, Г. Гегеля, а також М. Гайдеггера, М. Гартмана, Е. Гуссерля, Ж. Дерріда, Е. Левінаса та інших авторитетних мислителів, що обґрунтовують його метафізичний статус. Редукувати зміст даного терміну до «бюрократичної системи», на нашу думку, надто сміливо (дис. с. 57).

- По-друге, на нашу думку варто було би охарактеризувати динаміку антропологічної моделі ХХ ст., що здійснювалася за допомогою культурних практик моди. Так для першої половини ХХ ст. важливо підкреслити екстраполяцію настанов військової субкультури на естетичні орієнтації суспільства в цілому. Також, необхідно було би зазначити, що радянська індустрія моди поставала як стратегія залучення до західного стиля життя з його домінуючим урбанізмом. Для сільськогосподарської молоді, що чисельно домінувала в радянському Союзі, модні практики були формою залучення до міського простору життя. Що дозволяло певною мірою радянській владі стилізувати ентузіазм неофітів урбанізму під власні здобутки.

В другій половині ХХ ст. мода трансформується в культурні практики суспільства споживання, з його показниками колекційності, серійності, розжиження суб'єкт-об'єктної опозиції. В даному контексті деякі культурні настанови, зокрема моди, є підставою підриву ідеології, що ґрунтується на засадах дисциплінарних практик домінанти суспільної свідомості над техніками тіла. В логіці домінанти споживання мода з додатку до ідеології, як правильно зазначає дисертантка, перетворюється на стратегію культурної гегемонії та форму репрезентації демонстративного споживання. В цьому контексті варто було би звернутися до розрізнення культурних механізмів ідеології, культурної гегемонії та пост-гегемонічних культурних практик. Як це було розроблено в науковому проекті CulturalStudies, зокрема С. Холлом та Р. Вільямсом, а також С. Лешем.

Адже, настанови моди своїми регулятивними функціями відповідають не лише модерній тенденції інновації, але й цивілізаційній тенденції «демонстративного споживання», що допомагає конструювати та відтворювати динаміку соціокультурної ієрархії. Тим самим мода є внутрішньою стратегією підриву проголошеної соціальної рівності та репрезентацію міри накопичення культурного капіталу. Тому потрібно, на нашу думку, в логіці функціонування моди більш детально розрізнити ідеологію, культурну гегемонію та практики маніпуляції свідомістю.

- По-третє, авторка правомірно показує, що сучасні тенденції естетизації образу життя тотолітаризму є способом його нейтралізації, і, навіть, може слугувати способом декомунізації культури цілому. Проте в той же час, варто зазначити, що та сама стратегія естетизації радянської культури в інших країнах використовується зі зворотною метою, тобто з метою реставрації імперських прагнень відповідного стилю культури.

Проте висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка є самостійним логічно завершеним дослідженням актуальної проблематики.

Результати дослідження пройшли належну наукову апробацію. За темою дисертаційного дослідження автор має вісім публікацій у наукових виданнях, шість з яких є фаховими та наукометричними. Публікації у фахових виданнях та участь у наукових конференціях свідчать про достатній рівень наукової та професійної активності автора. Зміст опублікованих праць дисертантки відображає результати дисертаційного дослідження з достатньою повнотою.

Автореферат рецензованої дисертації повною мірою відповідає нормативним вимогам ВАК України до оформлення авторефератів дисертацій. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи і дає адекватне уявлення про загальну характеристику та структуру роботи, послідовність виконання дослідницьких завдань, отримані здобувачем висновки, а також надає перелік наукових публікацій здобувача за темою даного дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Капітоненко О.М. є змістовною філософською працею, яка здатна служити методологічною основою для подальших досліджень різних аспектів культурфілософської проблематики. Завдяки використанню широкого спектру літератури різних галузей науки (філософії, соціології, філософії культури, культурології) результати дисертації можуть бути залучені для розробки та вивчення нових вимірів філософсько-антропологічного дискурсу. Крім того, текст дисертації “Мода тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі: філософсько-антропологічний аналіз” можна рекомендувати до практичного використання викладачами вищих навчальних закладів при розробці лекційного матеріалу відповідних тем із феноменології, філософської антропології та філософії культури.

Дисертація повністю відповідає основним вимогам до наукових досліджень такого рівня, визначеним п. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка –

Капітоненко Олександра Михайлівна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

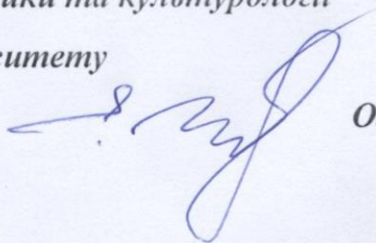
Офіційний опонент

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри етики, естетики та культурології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

О.Ю. Павлова

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н.В.
23.05.2017

